

● Ett av danskarnas sju på Værlosebasen befintliga jaktplan. Fokker XXI, sedan tysken fått korn på det.

★ ★ FLYGvapen-NYTT har genom vänligt tillmötesgående från den danske artikelförfattaren J. Helme och Kongelig Dansk Aeroklub. Flyvehistorisk sektion, genom sektionens ordförande, Hans Kofoed, fått tillstånd att på svenska återge det väsentligaste i Helmes intressanta och initierade artikel i Flyvehistorisk Tidsskrift nr 2/1970. Den skildrar tyska Luftwaffes väsentligt avgörande insatser i det strategiska överfallet på Danmark den 9 april 1940. ★ En dag som med all rätt kallats Nordens ödesdag – en dag som ledde till mer än fem år av tysk ockupation i Danmark och Norge. Överfallet på Danmark följdes kort efteråt av ett liknande mot Norge. Känt är att även Sverige då i högsta grad befann sig i farozonen. Vårt land

Med Luftwaffe och kupp av fallskärms

Utgående från de erövrade stödjepunkterna skulle man ockupera de två nordiska länderna och om nödvändigt slå ned allt motstånd med vapenmakt. Operationerna genomförande var i främsta rummet beroende på Luftwaffes och de medverkande flottstyrkornas insats.

HEKTISKA FÖRBEREDELSE

Måndag 8 april. På alla de nordtyska flygbaserna arbetades hektiskt med de sista förberedelserna till Weser-Übung. "Weserdag", då anfallet skulle utföras, hade fastställts till tisdagen den 9 april.

Tidigt på morgonen skulle operationerna börja. På flygbaserna Hagenow, Stade, Schleswig, Ütersen, Neumünster, Holtenau och Fuhlsbüttel (alla i området Schleswig—Holstein, Hamburg—Bremen och Oldenburg) stod en flygarmad på närmare 500 transportflygplan startberedd för att flyga fram luftlandsättningsstrupper, arméförband, krigsmateriel, drivmedel och livsmedel m m till de utsedda anfallsmålen.

Dessa var främst (som blivande främre baser i den fortsatta offensiven) de två danska flygfälten i Nordjylland Rødslet och Rørdal (vid Ålborg) och de norska flygfälten Oslo/Fornebu och Stavanger/Sola (i Syd norge).

Till närmaste chef för flygtransportoperationen hade tillsatts en flygtransportchef, överstelöjtnanten vid Luftwaffe KA von Gablenz (före kriget bla känd luftpionjär och direktör för tyska Lufthansa). Hans stora flygstyrka 1940 omfattade huvudsakligen tremotoriga Junkers Ju 52/3m-flygplan. Men det fanns även en del fyrmotoriga Junkers Ju 90 och Focke-Wulf Fw 200. Ett ändå större Junkersplan, Ju C 38, fanns också med.

FALLSKÄRMSTRUPP

Före luftlandsättningarna skulle fallskärmsstrupper ha satt sig i besittning av de utsedda målen. Därigenom skulle innan säkerställa de omedelbart följande landningarna och urlastningarna från transportplanen.

I Schleswig, Stade och Ütersen väntade därför 1:a fallskärmsjägareregementets 1:a bataljon på startorder för att utföra sin andel i uppgiften.

Åtskilliga hundra tyska flygplan, bombplan av typerna Heinkel He 111, Dornier Do 17, Junkers Ju 88, störbombplan typ Junkers Ju 87 samt jaktplan Bf (Me) 109 och 110 stod också i högsta startberedskap på nordtyska flygbaser. De skulle stödja lufttransportoperationen och hindra ev försök av västmakts- eller ryskt flyg att ingripa.

Sådant var läget den 8 april för Luftwaffes del. De tyska operationerna till sjöss hade börjat något tidigare. Den 3 april hade ett flertal transportfartyg lastade med trupp, krigsmateriel och proviant m m, under eskort avgått med de norska hamnarna Stavanger, Trondheim och Narvik som destination. Åtta stora tankfartyg följde efter.

Under de närmast följande dagarna tog talrika transportfartyg ombord trupp och materiel i de tyska Nord- och Östersjöhamnarna. De stack därefter till sjöss för att kunna nå fram till sina mål Weserdagen. Från den 7 april tidigt på morgonen befann sig stora delar av den tyska "Hög-sjöflottan" på gång i Nordsjön med kurs nordvärt.

LÄGET I DANMARK

Redan den 4 april hade rykten nått Köpenhamn om en förestående tysk invasion i Danmark och Norge. Det var den svenske marinattachén i Berlin, kommandörkapten SA Forshell, som fått reda på saken från en vän i tyska marinledningen.

Han vidarebefordrade meddelandet till sin danske kollega i Berlin. I Danmark kunde man inte skaffa sig varken bekräftelse eller dementi på ryktena. Dessa orsakade naturligt nog stor oro i danska regeringskretsar. Den 8 april kom också rapport om att en tysk flotteskader, skyddad av talrika flygplan, setts passera Stora Bält på nordgående. Ca kl 09.00 hade den setts från Sprogö i höjd med Korsör på Själlands västsida.

Man skrev april 1940. Vintern dröjde länge med att släppa sitt grepp om Danmarks kuster. I Öresund och Bälten fanns ständigt drivis. På det andra världskrigets front i väster var det lugnt, om man bortser från isolerade smärre strider. Men bakom kulisserna utvecklades stark aktivitet.

I mars 1940 hade Luftwaffe's X:e Fliegerkorps upprättat stabskvarter på hotel Esplanade i Hamburg. Där var man strängt sysselsatt med förberedelserna till Luftwaffes betydelsefulla insatser i de förestående operationerna, närmast den planerade ockupationen av Danmark och Norge.

Den 6 april kallade generalöjtnant Geister sina underlydande chefer till sammanträde i Hamburg. Där blev de orienterade om planerna för Weser-Übung och fick operationsorder. På "Weserdag" skulle överraskningen ske genom landsättning av flyg- och sjöledes framförda, starka tyska stridskrafter, på strategiskt viktiga punkter i Danmark och Norge. Parallellt härmed skulle motoriserade tyska marktrupper marschera in i och upp genom Jylland.

undgick ödet att dras in i kriget främst genom en omedelbart genomförd mobilisering (kallad "organisering") av alla Sveriges militära resurser. Ett 20-tal tyska, i operationerna mot Skandinavien deltagande krigsflygplan, hamnade dock 1940 på svensk mark efter felflygningar, bränslebrist, nedskjutningar o s v. ★ En kommande artikel skall behandla det tyska flygvapnets avgörande insatser i överfallet på Norge. Från tidigare artiklar i FLYGVAPEN-NYTT känner våra läsare bl a till att det tyska anfallet fick täcknamnet "WESER-ÜBUNG".

★★★

Till svenska av NILS KINDBERG

● Værlosebasen 9 april 1940. Ett på marken sönderskjutet danskt spaningsplan av typ Fokker CV-E.

trupp togs Danmark på några få timmar

Samma dag på em kom från Værloseflyget rapport från ett därifrån till Sydjylland utsänt spaningsplan om att en mycket stor tysk militärkolonn med flera tusen motorfordon hade marscherat upp omedelbart intill tysk-danska gränsen, söder om staden Kruså.

Uppgifter om brittiska mineringar i norska territorialvatten och nya rykten om tyska trupprörelser i Sydschleswig norrut bidrog till att ytterligare öka den danska oron. I konselj på förmiddagen hos kung Christian X beslöts att beordra högsta alarmberedskap vid Danmarks krigsmakt.

DANMARKS FÖRSVAR

I april 1940 hade Danmarks armé ("Hären") 14.600 man under vapen. Av dem hade dock endast 8.000 hunnit med utbildning, under mindre tid än ett halvår. Trupperna var ungefär lika fördelade, hälften öster och hälften väster om Stora Bält. I Köpenhamn fanns blott 450 färdigutbildade soldater.

Det då ännu uppdelade danska flyget — Arméns (Härens) Flygtrupper och Marinens (Sjövärnets) Flygväsende — bestod till sina huvuddelar av spanings- och jaktflyg. I praktiken var det en mycket liten flygstyrka. Den kunde egentligen bara användas för bevakningsflygning.

Av de flygplantyper som fanns i tjänst våren 1940 var endast en typ någorlunda modern: det ensitsiga jaktplanet Fokker D XXI. Hela tillgången på operationsklara sådana flygplan var sju. De tillhörde 2:a eskadriljen (flygdivisionen) på Værlose. Övriga flygplantyper, som tex Gloster Gauntlet, Fokker C V-E, Hawker Nimrod, Heinkel HE 8 och Hawker Dantorp, var alla hopplöst föråldrade. De luftvärnsbatterier som fanns hade tämligen moderna vapen av 75 och 20 mm kaliber.

"ATT SÄKERSTÄLLA FREDEN" ...

Den 9 april kl. 04.20 kom tyske envoyén i Danmark, von Renthe-Fink, till danske utrikesministern dr P Munch med en tysk

not. Därmed meddelades rätt och slätt att Tysklands riksregering vidtagit förberedelser till att besätta strategiskt viktiga platser i Danmark redan samma dags morgon. Detta skulle ske "för att säkerställa freden i Norden", uppgav noten.

I ett samtidigt lämnat "memorandum" fordrades det att danskarna inte skulle göra något som helst motstånd mot de tyska styrkorna. Herr von Renthe-Fink fordrade snabbt svar och hotade med omedelbart flyganfall mot Köpenhamn om inte kraven godtogs.

BLIXTANFALLET BÖRJAR

Kl 04.15 rullade tyska pansarförband och motoriserade truppstyrkor fram över den tysk-danska gränsen i Sydjylland vid Kruså och Tönder. Därmed hade "Weser-Übung" satts igång. På Själlands ostkust lyckades två tyska fartyg, isbrytaren "Stettin" och transportfartyget "Hansestadt Danzig", till följd av en del missförstånd på dansk sida, komma förbi Middelgrundsfortet utanför hamninloppet och in i hamnen. Där lade de sig långsides med kajen på Langelinie och lastade ur sina trupper och krigsmateriel.

Styrkan fortsatte snabbt fram till det nära belägna "Kastellet", där Danmarks Generalkommando (militära ledning) hade sina lokaler. Den danska platsvakten blev raskt övermannad och Kastellet bemannades med tyskar. — Redan kl 03.15, dvs en hel timme före landstigningen i Köpenhamn hade andra tyska styrkor också gått i land vid Middelfart (på ön Fyns västra udde), Assens, Nyborg, Korsör och Gedser.

Sedan följde händelserna slag i slag ...

STYRKEDEMONSTRATION ...

Samtidigt med de tyska truppernas ankomst till Köpenhamn flög två divisioner tvåmotoriga "tunga" jakt- och attackplan Bf 110 (Messerschmitt) ur "Zerstörergeschwader" 1:s I:a Gruppe (flottilj) in över Själland. De följdes kort efteråt av tunga

bomb- (attack-) plan ur "Kampfgeschwader" 4:s med stridsbomber laddade Heinkel He 111-förband.

Dessa skulle dels "demonstrera" den tyska styrkan inför befolkningen, dels också kasta ner flygblad till köpenhamnarna. Flygbladen innehöll det sedan så ökända "Uppropet". Det låg allvar bakom hotet — Heinkelplanen hade även full last av stridsbomber ombord.

Dessutom höll den tyska operationsledningen sina i Polenkriget september 1939 beprövade, enmotoriga "störtbombplan" Junkers Ju 87, i hög startberedskap på det blott 50 km sydost gränsen belägna flygfältet Kiel-Holtenau. De kunde raskt sättas in, om det skulle behövas ännu mera kraft i det utlovade bombanfallet mot Köpenhamn eller annorstädes.

ANFALLET MOT VÆRLÖSE

Omedelbart före Heinkelförbandens ankomst i luften ovanför Köpenhamn skulle de framförflygande Bf 110 jakt- och attackplanen anfalla den ca 15 km nordväst om huvudstaden belägna danska flygbasen Værlose och hindra där baserade flygplan att angripa.

Kl 04.45 den 9 april 1940 drogs basens plan ut ur hangarerna och gjordes klara för insats. Ungefär samtidigt startade R-52, ett ensamt spaningsplan typ Fokker C V-E ▶

► ur 5:e eskadriljen (flygdivisionen), för att utföra ett kvällen innan planlagt spaningsuppdrag mot gränsen.

Trafikledaren sände rutinenligt in startmeddelande till Generalstabens underrättelseavdelning. Han fick då veta att tysarna redan gått över gränsen, varför han försökte återkalla R-52. Förgäves; dess radio var tydligen ur funktion. Under tiden hade den flygande personalen mfl på Værlose fått order att hålla sig beredda för start. Flygplanen stod klara med motorerna i gång. Medan motorerna kördes varma vänlade man på startorder till "mobiliseringsbaser" (krigsflygfält).

LÅGANFALL

Just då kom tyskarnas blixtanfall. Ca kl 05.30 ansatte en första division Bf 110 låganfall söderifrån på lägsta höjd. Omedelbart dessförinnan hade R-49, även det ett spaningsplan typ Fokker C V-E startat för spaning över Köpenhamn. Planet hann upp till ca 50 m höjd. Där blev det träffat av kulregnet från en Bf 110. Omvälvtt av lågor störtade Fokkerplanet till marken. Båda de ombordvarande omkom.

De övriga tyska Bf-planen hade genast börjat beskjuta de danska planen på uppställningsplatsen. Samtidigt öppnade basens luftvärnsskulsprutor eld mot de anfallande. De tyska planen gjorde sex—sju angrepp vardera med fem—tio minuters mellanrum. Åtskilliga danska plan blev totalförstörda eller svårt skadade (se bilder). Bomber, som just hängts upp på en Fokker C V-E, briserade med våldsamma knallar.

I en paus mellan attackerna kom R-52 tillbaka från sin spaningsfärd till södra Jyllandsgården. Landningsförsöket avbröts dock när besättningen såg hur läget var på Værlose. Planet nådde sedan osett Ringsted (ca 55 km sydväst Köpenhamn), där det landade. I Værlose såg man från marken att ett tyskt plan blivit träffat av försvarets eld under en av de första attackerna. Den ena motorn stannade, planet avbröt striden och flög söderut (jfr nedan).

Luftvärnsskulsprutorna sköt slut på all ammunition. Därmed upphörde motståndet. Kl 07.00 kom order från Krigs- (Försvars-) ministeriet att inget av de danska planen på Værlose fick starta från fältet, och att vidare motstånd mot tysk trupp skulle inställas. Småningom kunde man börja röja upp bland spillrorna. I Værlose förlorade danskarna två man i stupade samt nio flygplan totalförstörda och sexton plan skadade.

FÖRBANDSCHEF BERÄTTAR

Bf 110-flottiljens chef, dåv kaptenen, sedermera översten Wolfgang Falck ledde det tyska Bf-anfallet mot Værlose.

Före kriget hade han varit jaktflygare i tyskarnas den 14 mars 1935 officiellt återupprättade Luftwaffe, i dess traditionsförband Jagdgeschwader Richthofen. Under Polenkriget 1939 var han kapten och divisionschef för 2:a divisionen av ZG 76 (tungt jaktförband). I februari 1940 blev Falck chef för Flottilj I av ZG 1, d v s det förband, som den 9 april utförde anfallet på Værlose. Om detta har han berättat följande:

"Enligt operationsorder skulle vi den 8 april 1940 ombasera från Schleswig till Barth (vid Östersjökusten i nordvästra Pommern, ca 45 km väst Stralsund). Vår uppgift var att trygga KG 4:s (Heinkelbombplanens) "demonstrationsflygning" över Köpenhamn. Men dessförinnan skulle vi ha rensat luften från danskt flyg eller hindrat det att starta."

Jag hade två divisioner Bf 110 att operera med. Min tredje division hade blivit underställd chefen för ZG 76:s I:a flottilj. Denna skulle trygga flygtransporterna över Skagerack (till Norge), något som också vi skulle hjälpa till med senare på dagen."

ÖVERRASKNINGSANFALL

"Kl 05.00 startade vi från Barth och flög norrut över Östersjön på låg höjd. Vi var noga med att inte gå nära några fartyg, som kunde rapportera vårt förehavande.

Historiens första och oblodigaste fallskärmsföretag

Söder om Köpenhamn svangde vi in över danskt land och styrde rakt på Værlose. Där anföll vi genast de danska flygplanen. Ett enda plan hade just lyckats komma upp i luften. Det sköts ned och föll till marken i fältets utkant.

Det var särskilt viktigt att vi lyckats hindra det danska flyget att starta, speciellt dess jaktplan Fokker D XXI. Dessa var visserligen något långsammare än våra Bf 110 (toppfart ca 460, resp ca 540 km tim), men de var i gengäld mera värdbara.

Vi anföll flygbasen i flera repriser och sköt åtskilliga plan i brand. Luftvärnsspjäsarna besvarade elden, och flera av våra plan blev träffade. Kort efter en attack gick en kraftig skakning genom min Bf 110, jag kastades upp mot kabintaket och höger motor stoppade. Jag meddelade min spanare-bakre skytt att jag skulle försöka flyga hem till Barth på en motor. Detta lyckades.

Under hemflygningen försökte jag komma underfund med varifrån jag blödde. På grund av renumar och selar lyckades det inte. Vi landade normalt. Det visade sig då att jag inte alls var sirad — känslan hade varit ren inbillning. Jag fick min fallskärm undersökt; det visade sig att den hade en mängd kulhål. Inuti låg också en dansk 8 mm kula inpackad, snyggt och prydligt!

Da jag senare på dagen för nästa uppdrag skulle flyga norrut till Alborg på Jylland, kunde jag inte låta bli att på vägen passera över Værlose. Men den gången höll jag mig på betryggande höjd!"

FALLSKÄRMSTRUPPEN I AKTION

Kl 05.30 startade i Ötersen (ca 30 km nordväst Hamburg) tolv transportplan Junkers Ju 52 3m, utgörande 8:e divisionen i "Kampfgeschwader zur besonderer Verwendung 1" — som de för transport av

● Två divisioner Messerschmitt Bf 110 startklara för anfallet mot Værlosebasen den 9 april 1940.

fällskärmsstrupp m m tyska specialförbanden brukade kallas — på anfällsuppdrag mot Danmark. Ombord fanns 1:a fällskärmsregementets 4:e kompani.

Två plutoner skulle hoppa ut över den lilla ön Mäsnedö, strax söder om staden Vordingborg på Själland. Deras uppgift var att ta den viktiga järnvägs- och landsvägsbron över Storströmmen (farvattnet mellan Falster och Själland).

En tredje pluton skulle fortsätta norrut och efter uthopp över de två flygfälten Rødslet och Rordal, vid Ålborg på norra Jylland säkerställa tyskt bemäktigande av dessa viktiga, blivande främre baser.

Kort efter starten delade divisionen sig. Den ena delen fortsatte med nordlig kurs, den andra flög mot nordost.

INGEN ATT STRIDA MOT...

De fällskärmsoldater, som dalade ned vid Ålborg, hade intet att frukta. Båda flygfälten var civila och saknade militär trupp. Inte heller fanns någon dansk militärstyrka i staden Ålborg. För säkerhets skull hade i alla fall Bf-plan ur ZG 76 order att trygga företaget.

Sedan fällskärmsstyrkan kommit på plats var vägen banad — de därpå följande övriga tyska transportplanen med trupp och krigsmateriel m m kunde obehindrat landa vid Ålborg. Den viktigaste tyska stödjepunkten för fortsatta flygoperationer mot Norge var i tysk hand.

De Ju 52:or, som avdelats till företaget mot Storströmsbron, flög direkt dit. Kl 06.15 gav kompanichefen, kapten Walter Gericke signal till uthopp. Attio fällskärmar dalade ned mot Mäsnedö. Gericke själv hannade som en av de första lätt invid banvallen, som ledde upp till bron.

● Ålborg den 9 april 1940. Tyska transportflygplan av typ Junkers Ju 52/3-m har tagit danska mark- och luftrummet i besittning. Trafikledartornet i bakgrunden revs för breddning av banan.

Han fick raskt fram sina soldaters kul-sprutor i eldställning.

OBLODIG ERÖVRING

Men man behövde inte lossa ett skott! De framstormande tyskarna lyckades överrumpla Mäsnedö-fortets fåtaliga besättning, den stod snart med armarna i vädret! Danskarna i fortet hade bokstavligen blivit tagna "på sängen".

Kapten Gericke hade lyckats genomföra historiens första och oblodigaste fällskärmsföretag.

Till fällskärmsoldaternas förundran kom så en tysk stöltrupp ur överste Bucks III:e bataljon av Infanteriregemente 305 fram-marscherande på bron. Bataljonen hade kommit över med ordinarie färjan Warnemünde—Gedser!

De närmaste timmarna flög tyska plan i tidigare aldrig skådat antal fram över danskt land. I hundratal dånade de fram över landskapet på väg till de främre baserna vid Ålborg eller direkt till Norge.

STRIDER I SYDJYLLAND

Under den tid det ovan skildrade pågick försökte de danska styrkorna i Sydjylland stoppa tyskarnas frammarsch. Man stred vid Sølsted, Bredevad, Hokkerup, Lundtoftberg och andra platser. Båda stridande sidor led förluster. De danska soldater, som fick direkt känning med fienden, kämpade en kort men tapper försvarsstrid.

Stödda av enmotoriga Bf 109 ur II:a flottiljen av Jakteskader 77 och tvåmotoriga Bf 110 ur ZG 76, som opererade från basen Westerland på den tyska ön Sylt, ryckte tyska arméns Infanterifördelning 170 och Skyttebrigad 11 fram norrut i Jylland. De svaga, retirerande danska marktrupperna drevs raskt undan. Dessa hade ju en vida överlägsen motståndare att kämpa mot. Utgången var därför på förhand (så gott som) given!

LUFTVÄRNET I AKTION

Det danska luftvärdnetet i Sydjylland trädde

i aktion. Likaså det längre norrut. Kl 05.00 sköt 14:e danska artilleridivisionens 3:e batteri ett tyskt plan i brand med en av sina 75 mm pjäser. Det skedde vid Fourfeld nära staden Esbjerg. Planet sågs försvinna i diset och sades ha störtat i Hobukten, ca 10 km nordväst om staden. Kl 05.30 gav chefen för den danska jylländska arméfördelningen batteriet order att bryta upp norrut.

Under pjäsernas uppbröstning anföll en tysk jaktdivision (tolv flygplan Bf 109) batteriet. Dettas 20 mm närförsvarsluftvärn besvarade elden. Ett av de anfallande tyska planen träffades och drog sig ur striden.

Kl 05.20 besköt ett batteri vid Skovby på 1800 m håll med 20 mm eld ett tyskt bombplan. Också detta plan träffades. Det uppgavs ha nödlandat vid Skærbæk.

ELD UPPHÖR I PROTEST

Kl 05.30 sändes i Köpenhamn ut kallelse till konselj omedelbart på Amalienborgs slott. Det gällde att snabbt ta ställning till ett tyskt memorandum (tidigare nämnt). Kung Christian själv, drottningen, kronprins Frederik, tre ministrar och de två försvarsgrenscheferna deltog. Efter en halvtimmes överläggning måste man fatta det tunga beslutet att — i protest — böja sig inför den tyska övermakten.

Ca kl 06.00 gavs order att inställa motståndet. Under hela tiden (före, under och efter konseljen) dundrade tyskarnas bombplan Heinkel He 111 på låg höjd fram över den danska huvudstaden. Efter ytterligare en timme — ca kl 07.00 — ebbade striderna ut.

● ● Tyskarnas ockupation av Danmark var ett faktum... Nordens ödesdag hade fått sin tragiska fullbordan. Mätte vi svenskar ta lärdom! — Ytterligare ett litet, fritt land hade fått plikta för sin försurmelse att inte skaffa sig ett effektivt försvar till farans avväjande i allvarstider. — Också nu och här gäller det att vara beredd till kamp mot "aggression", om man vill leva i fred. Ingen vet när ett skerbart utrikeslugn kan förändras till direkt anfällshot. (Anm: N Kbg.) ■

**Danmarks
snabba slut
något för
Sverige
att ta
lärdom av...**